

Theoretical Foundations and Practical Implementations of the Discourse of Decolonisation in the Cultural Policy of Ukraine (on the Example of the Odesa Decolonisation Project)

UDC: 130:2:325.8(477)

DOI: <https://doi.org/10.15421/172486>**Mikheitseva-Tsinhrosh Kateryna**Ph.D. Student, <https://orcid.org/0009-0001-6349-7304>, ekaterina89art@gmail.com*I.I. Mechnikov Odesa National University (Odesa, Ukraine)*

Abstract

The article examines the theoretical foundations and practical implementations of the discourse of decolonisation in Ukraine's cultural policy on the example of the Odesa Decolonisation project, which aims to rethink the urban narratives of Odesa.

The relevance of the topic is driven by the need to understand the impact of colonial heritage on national identity and cultural values in modern society, in a postcolonial context.

The purpose of the study is to identify the specifics of the Odesa Decolonization project, in particular the results of the study «Odesa Urban Myth: Narratives, Structure, Development Prospects» conducted within its framework, as an example of social practice that creates new narratives and offers an alternative cultural context for Odesa in the postcolonial discourse of Ukraine's cultural policy.

The results of the study demonstrate that the research focuses on rethinking the myth of Odesa as the 'pearl of the empire' and creating a new system of values that includes a modern idea of national identity. It was found that the research conducted within the project uses discursive methods to revise the existing myths about Odesa, deconstruct them, and form new semantic perspectives. The project emphasises the importance of communication as a basis for social knowledge, which can lead to a broader understanding of regional identity.

The conclusions emphasise the importance of a comprehensive approach to decolonisation, with an emphasis on the cultural context and the use of discursive practices that contribute to rethinking identity. It is found that such projects should take into account the importance of the value system, social knowledge and involve different social groups to achieve sustainable change. Prospects for improving the project are outlined, in particular by identifying research shortcomings, such as limited inclusiveness and insufficient methodological depth, which limit the project's potential to develop a comprehensive understanding of culture and sustainable support for decolonisation processes.

Keywords: cultural policy, myth, values, identity, communication, cultural context, discourse, narrative, decolonisation, culture, politics, value system, society, social knowledge, practice

Теоретичні засади та практичні втілення дискурсу деколонізації в культурній політиці України (на прикладі проєкту Odesa Decolonization)

Міхейцева-Цінгрош Катерина*Одеський національний університет ім. І.І.Мечнікова (Одеса, Україна)*

Анотація

У статті досліджено теоретичні засади та практичні втілення дискурсу деколонізації в культурній політиці України на прикладі проєкту Odesa Decolonization, який спрямований на переосмислення міських наративів Одеси.

Актуальність теми зумовлена потребою в осмисленні впливу колоніальної спадщини на національну ідентичність та культурні цінності в сучасному суспільстві, в умовах постколоніального контексту.

Мета дослідження – виявлення специфіки проєкту Odesa Decolonization, зокрема результатів дослідження «Одеський міський міф: наративи, структура, перспективи розвитку», яке було проведене в його межах, як прикладу соціальної практики, що створює нові наративи та пропонує альтернативний культурний контекст для Одеси в умовах постколоніального дискурсу культурної політики України.

Результати дослідження демонструють, що дослідження зосереджується на переосмисленні міфу про Одесу, як «перлину імперії» та створенні нової системи цінностей, яка включає сучасне уявлення про національну ідентичність. Виявлено, що дослідження, проведене в рамках проєкту, використовує дискурсивні методи для перегляда присутніх міфів про Одесу, їх деконструкції та формування нових смислових перспектив. Проєкт підкреслює значення комунікації як основи для соціального знання, завдяки якому можливо досягти ширшого розуміння регіональної ідентичності.

Висновки підкреслюють важливість комплексного підходу до деколонізації, з акцентом на культурному контексті та використанні дискурсивних практик, що сприяють переосмисленню ідентичності. З'ясовано, що подібні проєкти повинні враховувати значення системи цінностей, соціального знання та залучати різні соціальні групи для досягнення стійких змін. Охарактеризовано перспективи вдосконалення проєкту, зокрема через виявлення недоліків дослідження, таких як обмежена інклюзивність і недостатня методологічна глибина, що обмежують потенціал проєкту у формуванні всебічного розуміння культури та стійкої підтримки процесів деколонізації.

Ключові слова: культурна політика, міф, цінності, ідентичність, комунікація, культурний контекст, дискурс, наратив, деколонізація, культура, політика, система цінностей, суспільство, соціальне знання, практика

Стаття надійшла / Article arrived: 11.07.2024

Схвалено до друку / Accepted: 22.10.2024

Вступ.

На сьогодні Україна, в багатьох аспектах, є постколоніальною державою, яка пройшла через тривалі періоди підкорення — спочатку в рамках Російської імперії, потім Радянського Союзу. Це означає, що уявлення про колоніальну спадщину залишається глибоко вкоріненою в культурні, політичні та соціальні структури суспільства, які наклали значний відбиток на соціальне знання, колективну пам'ять і культурні практики. Через процеси культурного відбору, інтерпретації та соціального відтворення, що формуються як на рівні окремих громад і спільнот, так і через державні або інституційні структури уявлення про спадщину стають наративами, які організують певні аспекти минулого в послідовну систему ціннісних інтерпретацій. Колоніальні наративи мали на меті створити образ України як «молодшого брата», «периферії імперії» або «радянської республіки», яка не мала власної національної ідентичності чи історії.

Деколонізація в сучасному українському контексті можна означити, як критичний перегляд цих наративів, відмова від їхньої легітимізації та повернення до українського історичного контексту. Сьогодні деколонізація є процесом, що включає активне формування української національної ідентичності через культуру, мову та освіту. Це відображається в культурній політиці, яка спрямована на переосмислення місць пам'яті, історичних подій і фігур, ревізію культурних символів та мистецьких творів, розвиток національних культурних інституцій, промоцію українського культурного продукту. Крім того, деколонізація включає підтримку та захист української мови як основи національної ідентичності.

Важливою складовою загальнонаціональних процесів переосмислення історії та культури є деколонізація у регіональних контекстах. Така локалізація культурної політики може свідчити про підтримку центральної влади місцевих ініціатив, які відображають культурну специфіку регіону.

Одеса, як культурний і економічний центр півдня України, протягом століть була об'єктом формування імперських наративів, що підкреслювали її «цивілізаційну» роль для Російської імперії та пізніше Радянського Союзу. Міфи про «кримінальну Одесу», «місто гумору» та «космополітичне місто» закріпилися як частина масової свідомості, формуючи специфічну ідентичність міста, яка не в повній мірі відповідала його багатокультурній та історичній реальності.

У лютому 2024 року у співпраці між Odesa Business Club та USAID було створено приватну (не урядову чи муніципальну) проєктну ініціативу Odesa Decolonization. Її основною метою стало переосмислення наративів про Одесу, дослідження міських міфів, а також створення платформи для

обговорення національної ідентичності та процесів ментальної деколонізації.

Проєкт Odesa Decolonization прагне деконструвати ці імперські міфи, але залишається відкритим питання щодо того, чи здатен цей проєкт пропонувати цілісний підхід до деколонізації, який не прагне до симпліфікованого переосмислення історії, враховує складність сучасних дискурсів та уникає створення нових міфологізованих версій, які можуть бути так само обмеженими, як і попередні, або ж проєкт обмежується лише певними аспектами.

У цьому контексті важливо розглянути проєкт Odesa Decolonization під філософським кутом, враховуючи не лише його результати, але й теоретичні основи, що лежать в основі його виникнення, а також його відповідність загальним принципам деколонізації в міжнародному контексті.

Мета статті полягає у виявленні специфіки проєкту Odesa Decolonization, зокрема результатів дослідження «Одеський міський міф: наративи, структура, перспективи розвитку», яке було проведене в його межах, як прикладу соціальної практики, що створює нові наративи та пропонує альтернативний культурний контекст для Одеси в умовах постколоніального дискурсу культурної політики України.

Критичний розгляд дозволить виявити аспекти, які потребують ретельного аналізу для подальшого вдосконалення та коригування дослідницьких ініціатив, які реалізуються у рамках проєктів дотичних до деколонізаційних практик.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю дослідити процеси деколонізації в культурній політиці України та їх вплив на національну ідентичність і культурну спадщину. Це може сприяти кращому розумінню того, як деконструкція імперських наративів відображається в сучасному культурному просторі України.

Для досягнення мети **у статті використовуються методи** критичного дискурс-аналізу для дослідження дискурсивних практик, порівняльний аналіз для вивчення міжнародного досвіду, а також герменевтичний підхід, що дозволяє інтерпретувати наративи та міфи, які формуються у процесі деколонізації.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Філософські передумови виникнення деколонізаційних ініціатив в Україні лежать у постколоніальних теоріях, які ставлять під сумнів панування імперських наративів і культурних структур. Зокрема, йдеться про деконструкцію радянської спадщини, яка уособлює імперський вплив на українську культуру, політику та національну ідентичність. Процеси деколонізації та їх вплив на культурну політику, національну ідентичність та історичну пам'ять є предметом численних досліджень у світовій та українській науковій

літературі. До ключових робіт, які релевантно навести у контексті цієї статті, слід зазначити дослідження наступних науковців, які заклали підґрунтя для сучасного осмислення деколонізаційних процесів. «Орієнталізм» Едварда Саїда є фундаментальною роботою для постколоніальної теорії, яка аналізує процес формування уявлення про «Схід» у західних колоніальних держав (Саїд, 2001). Через концепцію «орієнталізму» Саїд стверджує, що колоніальні наративи про підкорені території не лише спотворюють уявлення про них, але й впливають на формування місцевих ідентичностей, створюючи стереотипи та міфи, які впроваджувались панівними імперіями. Хоча його праця зосереджена на «східному контексті», загальний підхід може бути застосовано для розуміння того, як імперська та радянська влада формували уявлення про українську культуру та її регіони, зокрема про Одесу, як периферію імперського проєкту.

Гаятрі Співак у своїй відомій праці «Can the Subaltern Speak?» досліджує проблему представництва «субальтерн» – тих, чий голос було пригнічено в колоніальній системі. Співак стверджує, що навіть у процесі деколонізації голоси пригноблених можуть залишатися невидимими або спотвореними. Це дослідження є важливим для аналізу того, як у постколоніальній Україні маргіналізовані групи – етнічні меншини або місцеві спільноти – можуть бути виключеними з нових національних наративів, що формуються в процесі деколонізації (Spivak, 1988).

Проблематику складання національної ідентичності через наративи і уявлення про спільність досліджено Бенедиктом Андерсоном у роботі «Imagined Communities» (Anderson, 1983). Автор доводить, що національна ідентичність є соціально конструйованою через спільні культурні символи, мову та історію. Його ідеї можуть бути корисними для аналізу того, як в Україні формується колективний уявлення про національну ідентичність через культурні наративи, зокрема у рамках проєктів, що спрямовані на деколонізацію.

На основі фундаментальної роботи у співавторстві Євгена Бистрицького, Сергія Пролеєва та Романа Зимовця «Комунікація і культура в глобальному світі», можна зробити висновок, що культурна політика у сучасному глобалізованому світі повинна враховувати важливу роль комунікації у формуванні колективної та національної ідентичностей (Бистрицький, Пролеєв, & Зимовець, 2020). Дослідження підкреслює, що комунікація сприяє формуванню спільнот та ідентичностей, але також може стати полем конфліктів у глобальному контексті. Національні інтереси мають бути інтегровані у культурну політику, враховуючи виклики глобалізації та необхідність збереження локальної ідентичності. Але у статті «Філософія і дискурс війни: конфлікт

світів як межа комунікативної теорії Юргена Габермаса», яка по суті є філософською відповіддю на допис німецького філософа Юргена Габермаса «Війна і обурення» (квітень 2022) Євген Бистрицький та Людмила Ситніченко підкреслюють важливість обмежень, в умовах війни, теорії комунікативності Юргена Габермаса. За думкою науковців, війна між Україною і Росією виявляє межі комунікативного підходу, зокрема через те, що передумова єдності світу, як базова для комунікації, тут не діє (Бистрицький, & Ситніченко, 2022).

На процес формування комунікації, соціальних норм та особливостей сприйняття реальності значною мірою впливає дискурс. У статті Сергія Пролеєва «Соціокультурні підвалини дискурсу та трансформації сучасності» автором стверджується, що сучасні дискурсивні практики стають центральними у світлі завершення ери виробництва і переходу людства до турботи про себе та свою природу (Пролеєв, 2022). Важливою є теза, що сучасні інформаційні технології здійснюють фундаментальний вплив на формування суспільної реальності, глибоко змінюючи структуру дискурсу. Вони виступають потужним інструментом для розбудови нових форм соціальної взаємодії та контролю, що посилює роль так званої «інфовлади». Цей вплив значною мірою поменшує авторитет традиційних дискурсивних інституцій, таких як політичні структури та наукові установи, оскільки інформаційна влада, здатна маніпулювати реальністю та сприйняттям, може ставити під сумнів їх легітимність та мінімізувати вплив на процеси формування суспільних норм і рішень. (Пролеєв, 2022).

Отже, комунікація та дискурс відіграють центральну роль у процесах деколонізації, оскільки вони є засобами відтворення та трансформації владних відносин і культурних уявлень. У цьому контексті через дискурс відбувається переосмислення історичних наративів, легітимізація нових ідентичностей та зміна колоніальних структур мислення. Філософська концептуалізація цих процесів допомагає виявити засоби, завдяки яким комунікація стане інструментом деколонізації, надаючи голос маргіналізованим групам та сприяючи відновленню їх культурної спадщини. Дискурс деколонізації має мати на меті створення умов для взаємного визнання та рівності в міжкультурних діалогах.

Результати дослідження.

У контексті сучасних соціально-політичних викликів, що постали перед Україною, практики деколонізації набувають ключового значення як для збереження національної ідентичності, так і для формування нової, постімперської політики пам'яті, яка є частиною загальної системи цінностей. Для українського уряду питання деколонізації виходить за межі культурної політики і набуває стратегічного значення у сфері державного

управління та національної безпеки. В умовах війни з РФ, деколонізація стає інструментом боротьби за державний суверенітет, і саме тому потребує чітких нормативно-правових засад.

Окрім того, прийняття чіткої нормативно-правової бази з деколонізації дозволяє уряду контролювати культурну політику в контексті дерусифікації та деімперіалізації, встановлюючи критерії для реформи національної пам'яті.

Серед основних законодавчих актів, що формують ці практики, варто відзначити Закон України № 317-VIII «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів», що забороняє символіку та пропаганду цих режимів, а також комплекс законів про декомунізацію, які забезпечують механізми для демонтажу радянських символів та наративів (Верховна Рада України, 2015a); Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті» встановлює юридичні основи для визнання та пошанування осіб, які брали участь у боротьбі за українську незалежність протягом XX століття, передбачає надання їм відповідного статусу, а також визначає заходи для увічнення їхньої пам'яті, зокрема через встановлення пам'ятників, меморіальних дощок та проведення пам'ятних заходів на державному рівні (Верховна Рада України, 2015b). Окрім того, до корпусу важливих нормативно-правових документів слід віднести Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів» встановлює засудження імперської політики росії, заборону її символіки та процедуру перейменування об'єктів, що відображають імперські наративи, для очищення українського публічного простору (Верховна Рада України, 2023). Ці акти мають бути спрямовані на відновлення національної ідентичності та інтеграцію України у світовий простір через власну культурну автономію.

На тлі чинного законодавства, що забезпечує нормативно-правову базу для реалізації практик деколонізації, важливо розглянути роль регіональних ініціатив, які стають активними учасниками формування дискурсу деколонізації на локальному рівні. Можна припустити, що нормативні акти, які спрямовані на декомунізацію та деімперіалізацію, створюють загальну рамку для дій, але їх втілення часто залежить від місцевих громад та громадських ініціатив, що допоможе адаптувати національну політику до специфічних контекстів регіонів.

Проект Odesa Decolonization є показовим прикладом того, як деколонізаційний дискурс не лише формується, але й реалізується на практичному рівні в межах регіональних ініціатив. Цей проєкт розпочав свою роботу у лютому 2024 року. Як зазначено у документі дослідження проведене у

2024 році ГО «Суспільство та історична спадщина» на замовлення Odesa Business Club в рамках проєкту Odesa Decolonization за підтримки проєкту Агентства США з міжнародного розвитку USAID «Зміцнення громадської довіри (UCBI)» (Odesa Decolonization, 2024, с. 100). Методологія та технічне завдання були розроблені в рамках проєкту «Підтримка реалізації Стратегії культурного розвитку Одеси» в рамках співпраці з ГО «Піксельовані Реальності».

У фінальній частині документу «Одеський міський міф: наративи, структура, перспективи розвитку» автори зазначають, що «Цей текст не є завершеним дослідженням феноменом одеського міфу, це черговий крок в окресленні проблемного поля... Тому завершуємо ми його скоріш не висновками, які нададуть уявлення про чіткі наступні кроки, а фінальними думками» (Odesa Decolonization, 2024, с. 97).

Отже, дослідження, яке ми розглядаємо як приклад регіональної ініціативи дискурсивної практики деколонізації, не претендує на науковий статус і позиціонується радше як етап попереднього аналізу проблемного поля. Однак, у контексті формування та творення сучасної культурної політики України, цей підхід відображає спробу впорядкування наративів, що формують місцеві ідентичності. Хоча конкретні результати дослідження не пропонують чітких практичних рішень, вони вказують на інтерес до осмислення регіональної спадщини через деколонізаційну оптику. Такий підхід свідчить про спробу ввести локальні наративи до рамок загальнонаціональної культурної політики, що орієнтована на постколоніальну рефлексію та адаптацію до сучасних викликів.

Проект Odesa Decolonization має на меті розгляд та трансформацію наративів Одеси, які були сформовані під впливом колоніального минулого, зокрема це стосується процесу зміни сприйняття історичних подій та символів міста, що зазнали впливу російського імперського дискурсу. Проєкт спрямовано на реконцептуалізацію міського простору та перетворення його символіки, аби позбавити її імперського змісту і створити новий погляд на історію Одеси, вільний від колоніальних наративів. Завдання включають аналіз історичних джерел, дослідження місцевої культурної пам'яті та інше.

Такі заходи здійснюються шляхом вивчення присутніх наративів, що включають різні культурні, історичні та соціальні елементи, з метою їхньої інтеграції в новий контекст, вільний від впливу імперського минулого. Проєкт підкреслює важливість збереження регіональної ідентичності в умовах сучасних соціокультурних трансформацій, спричинених як зовнішніми, так і внутрішніми факторами. Однією з ключових проблематик, які розглядаються у дослідженні, є існування історичних міфів Одеси – такі як «бандитська Одеса» чи Одеса як

«перлина імперії», які за думкою авторів, впливають на сучасну ідентичність та політику пам'яті.

У проєкті Odesa Decolonization поняття «**міф**», «**наратив**» та «**дискурс**» відіграють ключову роль у переосмисленні культурної політики Одеси, особливо в контексті деколонізації та трансформації міської ідентичності. Інтерпретація **міфу** в дослідженні, що ми аналізуємо, пов'язана з традицією структуралізму, зокрема з ідеями Клода Леві-Строса та Ролана Барта. У результаті дослідження міф про Одесу розглядається як культурна структура, що впливає на самоідентифікацію спільноти та її історичну спадщину та як певні форми символічної комунікації, що перетворюють історичні події на культурні образи. Трактатування **наративу** в проєкті пов'язано з герменевтичною традицією Поля Рікера, який описував його, як засіб інтерпретації людського досвіду через розповідь, яка дає можливість організовувати події та факти в послідовну історію (Ricoeur, 1984).

У контексті проєкту, наративи допомагають переосмислити історію міста, його системи цінностей та організувати його минуле через нові інтерпретації. Також релевантним буде згадка про традицію наративної філософії історії. Її яскравий представник Гайден Вайт наголошував на тому, що історія — це не просто збір фактів, а наративна конструкція. У проєкті Odesa Decolonization наративи використовуються як засіб для зміни та корекції колективної пам'яті про місто, виходячи за межі імперської та радянської пропаганди. Поняття **дискурсу** у цьому дослідженні, на наш погляд, найбільш пов'язане з ідеями Мішеля Фуко, котрий розглядав дискурс як соціальну практику, через яку здійснюється влада та формується соціальне знання. Дискурс не просто описує реальність, а створює її, встановлюючи рамки для того, що вважається істинним або легітимним (Foucault, 1972). Проєкт Odesa Decolonization працює з дискурсивними практиками, що змінюють публічні уявлення про Одесу, намагаючись деколонізувати її образ і перетворити міську історію на інструмент соціальної трансформації. У цьому контексті релевантним виглядає звернення до філософа Юргена Габермаса, який вважав, що дискурсивні практики, такі як публічні дискусії та соціальні дослідження, стають ключовими для створення платформи комунікації та формування нових уявлень про міську ідентичність (Habermas, 1984). Габермас наголошував, що дискурсивні практики сприяють формуванню громадської думки та демократичного діалогу, який є основою для соціальних змін. У локальному контексті, такий підхід дозволяє залучити громадян до переосмислення історичних наративів та трансформації міської ідентичності через участь у відкритих обговореннях. Таким чином, можна зробити припущення, що проєкт Odesa Decolonization не лише досліджує, але й активізує комунікативні

процеси, що сприяють змінам у сприйнятті та інтерпретації культурного спадку міста.

У сучасній соціальній філософії дослідження культурних і політичних процесів тісно пов'язані з поняттями дискурсу та практик, оскільки саме вони розкривають, як через соціальні взаємодії та мовлення формується влада, суспільні структури та системи цінностей. Такий підхід дозволяє критично проаналізувати культурну політику як сукупність дискурсивних практик, які не просто описують або зберігають національну ідентичність, але також активно впливають на її трансформаційні процеси.

Розгляд **теоретичних підходів** допоможе з'ясувати, як поняття дискурсу в культурній політиці України використовується для впровадження деколонізаційних процесів. Це є важливим для розуміння того, як ініціативи на зразок Odesa Decolonization відображаються та стають частиною політичних практик і як вони спрямовані на зміну соціального знання через трансформацію колективної пам'яті. Аналіз дискурсу як інструменту влади, що визначає межі легітимного знання, а також практик як втілення цих дискурсів у конкретні дії, дає змогу критично оцінити вплив деколонізаційної культурної політики на локальному рівні. Для глибшого розуміння цього феномену доречно звернутися до філософських традицій, які досліджують концепції дискурсу та практик, і виявити, як вони застосовуються у сфері культурної політики сучасної України на прикладі регіональної приватної ініціативи.

Дискурс як практика у філософії Мішеля Фуко.

У філософській концепції Мішеля Фуко дискурс є не лише мовленнєвою практикою чи сукупністю текстів, а соціальним феноменом, який визначає межі знання, конструює владні відносини та впливає на функціонування соціальних інституцій. Фуко розглядає дискурс як комплексну систему смислів і знань, що визначає, які твердження є істинними в конкретний історичний період та як вони легітимізують і регулюють соціальні практики. Дискурс, таким чином, не лише відображає, але й конструює реальність, створюючи простір для домінування певних ідей та культурних символів (Foucault, 1972).

У контексті культурної політики сучасної України, дискурс функціонує як засіб формування національної ідентичності, осмислення історії та впорядкування ієрархії культурної спадщини. Автори дослідження «Odesa Decolonization» намагаються розкрити і змінити наративи, що тривалий час панували у суспільній свідомості. Зокрема, це стосується образу Одеси, як «російського міста» чи «міста криміналу». Також автори пропонують нові способи інтерпретації цих уявлень, сприяючи формуванню публічних обговорень, які дозволяють переосмислити ці образи на основі сучасного українського досвіду. Цей підхід також відображає вплив фукіанського розуміння

дискурсу як практики влади, де дискурсивний контроль прагне впорядкувати ієрархію знань та наративів, пропонуючи альтернативи імперським версіям історії та сприяючи формуванню нових соціокультурних уявлень.

Філософські концепції дискурсу та практик можна пов'язати з теоріями соціальної дії, які розглядають практики як такі, що виникають на перетині структурних чинників і індивідуальної діяльності. Зокрема, П'єр Бурдьє трактує практики як регулярні дії, що формують і відтворюють соціальні порядки (Bourdieu, 1977). Розроблена ним концепція практики як явища, що виникає на перетині між соціальними структурами та індивідуальною діяльністю демонструє, як практики слугують інструментом відтворення соціальних порядків через їхнє постійне повторення. У контексті культурної політики практики є інструментом впливу, який уряди, інституції та громадські організації використовують для просування певних культурних цінностей та ідей.

У межах дослідження «Одеський міський міф: наративи, структура, перспективи розвитку» можна виокремити кілька практик, що реалізують деколонізаційні цілі, а саме:

- Аналіз міських міфів та наративів. Ця складова охоплює збір та аналіз даних, включаючи соціологічні опитування та вивчення історичних наративів. Метою є визначення та дезавування імперських інтерпретацій, що закріпилися у громадській свідомості, та створення нового підґрунтя для міфу, який би відповідав постколоніальному контексту.

- Публічні обговорення та залучення громадськості. Практика залучення громадськості здійснюється через проведення заходів, де представники спільноти можуть обговорювати результати досліджень і пропонувати свої перспективи щодо ідентичності Одеси. Це створює публічний простір для формування нового дискурсу, який переосмислює історичну та культурну роль міста.

- Трансформація наративів через культурну продукцію. Проект також спрямований на розвиток медійних та мистецьких ініціатив, які представляють Одесу в новому світлі. Завдяки таким ініціативам формується образ Одеси як міста з багатокультурною спадщиною, що виходить за рамки стереотипних уявлень про неї як «місто криміналу» або «місто гумору».

Культурна політика, в цьому контексті, стає не просто засобом збереження культурної спадщини, а й інструментом зміни колективної пам'яті та системи цінностей суспільства. Такий підхід демонструє, як дискурсивні практики можуть перетворювати соціальні уявлення та сприяти формуванню нових національних і локальних ідентичностей, зокрема в рамках деколонізаційних ініціатив сучасної України.

Якщо здійснити спробу «хрестаматизації» основної проблематики, яку порушує дослідження «Одеський міський міф: наративи, структура, перспективи розвитку», а саме відтворення міфів про Одесу, то можна виділити наступні тези:

- Протягом тривалого часу місто Одеса формувалося в уявленнях як «бандитське місто» або «перлина імперії», що підтримувало його зв'язок з імперською та радянською спадщиною. Це уявлення часто суперечило реальній історії розвитку міста як культурного та економічного центру.

- Невідповідність між сучасною ідентичністю Одеси та її минулим: В умовах сучасного політичного та соціального контексту виникла необхідність перегляду історичних міфів, що закріпилися в масовій свідомості та культурі міста.

- Роль Одеси в національній історії та її підприємницький потенціал: Проект ставив за мету акцентувати увагу на історії підприємництва та інновацій, які відіграли значну роль у розвитку Одеси, на протигагу наративам, які романтизують кримінальну історію міста.

Для аналізу міських наративів Одеси автори дослідження застосовують підхід, який охоплює історичні, соціологічні та культурні аспекти міського життя. Визначено ключові напрямки дослідження та результати, які спрямовані на деконструкцію імперських міфів та створення нової колективної ідентичності. Такий підхід відображає намір дослідників не лише зосередитися на аналізі існуючих уявлень, але й вплинути на їхнє переосмислення через специфічні дискурсивні практики.

Структура дослідження:

- Аналіз історії підприємництва в Одесі. Дослідження звертає увагу на роль підприємців у розвитку міста. Радянська ідеологія часто ігнорувала внесок підприємництва, оскільки він суперечив офіційній доктрині. У цьому контексті проект висвітлює Одесу як центр інновацій та економічного розвитку, акцентуючи на тому, що підприємці завжди були ключовими агентами змін у місті.

- Соціологічне опитування національного масштабу про міфи Одеси. Проект організував соціологічне опитування серед громадян України, яке охопило жителів Одеси та інших великих міст, таких як Київ, Дніпро та Львів. Мета полягала у визначенні сучасних уявлень про Одесу, що сформувалися під впливом медіа та популярної культури, а також у дослідженні соціокультурних відмінностей у сприйнятті міста.

- Аналітичне дослідження міфів про Одесу в історичному контексті. Фокус уваги у цьому напрямку зосереджено на історичному аналізі формування міфів за часів Російської імперії та Радянського Союзу. Автори наводять конкретні приклади того, як культурна політика сприяла виникненню

специфічних стереотипів про місто, які досить мають вплив на сучасну міську ідентичність.

• Публічні обговорення та громадське залучення. Для обміну думками та активного залучення громадськості проєкт провів серію публічних дискусій, семінарів та круглих столів. Це дозволило не лише поширити результати дослідження, але й отримати безпосередній зворотний зв'язок щодо перспектив розвитку національної ідентичності Одеси та її ролі у культурній політиці України.

Підходи, які було використано під час проведення дослідження, демонструють прагнення авторів до комплексного переосмислення міського простору Одеси, з акцентом на стимулювання громадського діалогу та залучення місцевої спільноти до процесу деколонізації. Це включає не лише перегляд чинних наративів, але й розробку нових інтерпретацій, що можуть змінити громадське уявлення про міську ідентичність.

У дослідженні поєднано як кількісні, так і якісні методи, що дозволяє врахувати різні аспекти міської історії та культури. Застосування соціологічних опитувань дозволяє отримати репрезентативні дані про те, як сприймають Одесу мешканці різних регіонів України. Одночасно, історичний аналіз і тематичні інтерв'ю сприяють глибшому розумінню міфів і наративів, що формували образ міста протягом століть.

Таким чином, дослідження прагне не просто до зміни уявлень, а й до створення відкритої платформи для обговорення та взаємодії, що дозволяє громадам активно брати участь у процесах реконструкції міської ідентичності та перетворення культурної спадщини міста.

Результати проєкту.

Згідно з матеріалами дослідження «Одеський міський міф: наративи, структура, перспективи розвитку», проєкт Odesa Decolonization спрямований на критичне переосмислення існуючих міських наративів Одеси з позиції деколонізації. Основні напрямки дослідження охоплюють соціологічні опитування, історичний та культурологічний аналіз, а також організацію публічних дискусій, які стали базою для обговорення та трансформації усталених міфів.

• Аналіз міфів про Одесу. Проєкт надав пропозицію, щодо нового інтерпретування історії Одеси, в якому акцент зроблено на підприємницькому потенціалі міста, а не на його «бандитському» минулому.

• Історичний аналіз. В документі «Одеський міський міф: наративи, структура, перспективи розвитку» істотну увагу приділено формуванню певних уявлень про Одесу впродовж декількох історичних періодів, зокрема часам Російської імперії та радянської доби. Результати дослідження показали, що наративи, пов'язані з цими епохами, є ключовими

у формуванні «імперської» ідентичності міста. Історичний контекст дозволив відстежити, як міфи про Одесу відображали та впливали на політичну та культурну політику.

• Культурологічний аспект. Аналіз культурної спадщини Одеси, зокрема архітектури, мистецьких творів, літературних та кінематографічних образів, продемонстрував, що значна частина цих наративів була сформована в імперському ключі та спрямована на підтримку російського культурного домінування. Також у дослідженні постає питання релевантності та контекстної обумовленості сприйняття спадщини через призму сучасних інтерпретацій, що, дозволить оцінювати культурні об'єкти та символи з позиції деколонізації.

• Соціологічне опитування. У рамках проєкту було проведено масштабне соціологічне опитування, яке охопило як мешканців Одеси, так і інших великих міст України. Метою опитування було зрозуміти, яким чином сформовані уявлення про Одесу, яким міфам і стереотипам віддається перевага серед населення. Вивчалось сприйняття Одеси не лише з історичної, але й з сучасної точки зору, що дозволило отримати базові дані для подальшої роботи. Дані опитування було оприлюднено на сайті проєкту. Його результати продемонстрували, що такі міфи про Одесу як «перлину імперії» та «місто злочинності» все ще живі у масовій свідомості. Це дозволило визначити напрями, в яких слід продовжувати роботу над зміненням цих наративів.

• Інституційна підтримка дискурсу деколонізації: Проєкт створив платформу для тривалого обговорення питань деколонізації на рівні Одеси. Залучення експертів, істориків та громадських діячів сприяло формуванню нового бачення культурної політики міста. Організація круглих столів, семінарів та інших публічних заходів сприяли залученню громади до публічного обговорення візій Одеси. Це підсилює громадський діалог щодо переосмислення ролі Одеси як культурного центру. Публічні дискусії були зосереджені на вивченні сприйняття ідентичності Одеси та її позиціонуванні в контексті сучасної української культурної політики.

• Сприяння подальшим дослідженням: Результати проєкту можна вважати певною базою для нових досліджень у сфері деколонізації, культурної політики та політики пам'яті. Це може стати цікавим кейсом, який дозволить продовжити роботу в напрямку зміни наративів не лише в Одесі, але й в інших регіонах України.

Виявлені недоліки дослідження.

Критичний аналіз результатів дослідження «Одеський міський міф: наративи, структура, перспективи розвитку» в рамках проєкту Odesa Decolonization може бути сформульований з урахуванням низки потенційних обмежень та недоліків, які впливають на досягнення основних

цілей проекту. Зокрема, важливо оцінити, наскільки проект сприяє трансформації та деколонізації місцевих культурних наративів і чи є його вплив на формування культурної політики України стійким та стратегічно виправданим у довгостроковій перспективі. Також, критичний розгляд варто провести з урахуванням того, чи успішно реалізовані дослідницькі методи, наскільки адекватно враховані специфічні потреби різних соціальних груп та чи відповідає проект вимогам до культурної політики в умовах сучасної України.

- *Недостатність емпіричних даних.*

Документ не надає детальних даних, які могли б підтвердити висновки, зроблені на основі соціологічних опитувань та публічних дискусій. Хоча зазначено, що соціологічне дослідження було проведено на національному рівні, відсутня чітка методологія збору та аналізу даних. Це обмежує можливість оцінити надійність та репрезентативність результатів, а також ставить під сумнів узагальнення, зроблені щодо уявлень громадян про Одесу.

- *Обмеженість теоретичних підходів.*

Проект не пропонує достатньо широкої теоретичної бази для аналізу міських наративів у контексті деколонізації. Підходи, які були використані у дослідженні, можна охарактеризувати як переважно описові, без поглибленого застосування соціально-філософських концепцій деколонізації, які могли б допомогти виявити нові аспекти проблематики. Відсутність посилань на міжнародний досвід та сучасні теорії культурної деколонізації створює враження ізоляційності від ширшого наукового дискурсу.

- *Обмеженість охоплення аудиторії та впливу на широку громадськість.*

Попри важливість публічних дискусій і досліджень в рамках проекту, його вплив може бути обмеженим через недостатню залученість широких верств населення. Основні заходи, такі як фокус-групи, аналітичні дослідження та публічні обговорення, можуть не досягати загальної аудиторії, особливо тієї частини суспільства, яка менш зацікавлена в інтелектуальних або історичних дебатах. Це може призвести до того, що нові наративи, створені проектом, залишаться на рівні академічної або експертної дискусії, не впливаючи на загальне уявлення про Одесу в масовій свідомості, оскільки для кожної з аудиторій можуть бути ефективними різні підходи до викладення та поширення результатів.

- *Фокус на вузько спрямованих наративах.*

Проект зосереджується на конкретних аспектах міської ідентичності, таких як підприємницька спадщина Одеси, яка протиставляється більш популярним міфам про «кримінальну Одесу» або «місто гумору». Однак, ця стратегія може залишати поза увагою інші важливі елементи культурної

ідентичності міста, зокрема мистецьку спадщину, роль інтелігенції, політичну історію Одеси тощо. Підкреслення лише підприємницького аспекту може звужити розуміння історії та культури міста, не враховуючи складності багатогранної ідентичності Одеси.

- *Відсутність конкретних практичних рекомендацій.*

Попри те, що дослідження охоплює важливі аспекти міських наративів, у фінальному звіті бракує конкретних рекомендацій щодо подальших дій. Висновки містять загальні думки та опис перспектив, однак не пропонують структурованих кроків для продовження роботи. Це створює певний вакуум, адже без чітких планів та рекомендацій складно зрозуміти, як саме слід використовувати результати дослідження для трансформації міських наративів на практиці.

- *Ризик симпліфікації дискурсу деколонізації.*

Проект Odesa Decolonization прагне трансформувати міф про Одесу, але існує ризик того, що деколонізація в цьому контексті буде розумітися занадто спрощено, як заміна одного міфу іншим. Замість глибокого аналізу складних історичних взаємодій різних культур і ідентичностей, проект може зосередитися на створенні нової, однозначної версії міської історії, яка буде орієнтована виключно на українську національну ідентичність, але не враховуватиме багатокультурний характер Одеси. Це може призвести до нової міфологізації, де одна ідентичність домінує над іншими і не припускає можливості наративної поліфонічності.

- *Недостатня увага до внутрішніх протиріч міських міфів.*

У той час як проект ставить за мету переосмислити міські міфи Одеси, існує загроза, що не всі внутрішні протиріччя цих міфів будуть повністю вивчені. Наприклад, Одеса є не лише містом з багатокультурною спадщиною, але й місцем з глибокими соціальними нерівностями та історичними конфліктами. Однак, ці складні аспекти міської історії можуть залишатися поза рамками досліджень, зосереджених на переосмисленні окремих позитивних наративів.

- *Потенційна нестача довгострокової ефективності.*

Проект може мати проблеми з досягненням довготривалих результатів, особливо якщо після завершення фінансування та основних активностей інституційна підтримка з боку держави або громадськості буде слабкою. Культурна політика потребує сталих зусиль, і існує ризик, що після завершення проекту його результати залишаться тільки на рівні публіцистичних досліджень та дискусій, не трансформуючись у реальні зміни в міському середовищі або на рівні національної культурної політики.

• *Недостатність уваги до механізмів впровадження.*

Проект не пропонує механізмів, які дозволили б реалізувати нові міські наративи на рівні культурної політики. Незважаючи на прагнення стимулювати громадський діалог та переосмислення міської ідентичності, відсутність конкретних інструментів інтеграції наративів у культурну політику значно знижує ефективність проекту. Це також вказує на необхідність створення програм підтримки та супроводу для реалізації завдань, які б дозволили досягти результатів у межах конкретних адміністративних та культурних процесів.

• *Залежність від зовнішнього фінансування та впливу донорів.*

Як і багато інших культурних ініціатив в Україні, Odesa Decolonization залежить від фінансування міжнародних організацій, таких як USAID. Це створює ризик того, що зміст і напрямки проекту можуть бути частково диктовані зовнішніми пріоритетами донорів, а не потребами місцевої громади. Існує ризик, що проект буде сприйматися як ініціатива, що нав'язана ззовні, і не зможе повністю інтегруватися в місцеві контексти та виклики. Хоча проект намагається провести аналіз історичних і соціологічних даних, результати дослідження можуть бути піддані ризику суб'єктивної інтерпретації, що зумовлено відсутністю прозорої методології.

Висновки.

У процесі досягнення поставленої мети цієї статті було використано критичний дискурс-аналіз, порівняльний аналіз та герменевтичний підхід для всебічного осмислення результатів дослідження «Одеський міський міф: наративи, структура, перспективи розвитку», який було реалізовано в рамках проекту Odesa Decolonization. Висновки, викладені далі, фокусуються на тому, як «одеський досвід» відображає загальнонаціональні процеси деколонізації та постколоніальної трансформації в культурній політиці України. Дослідження охоплює не лише вплив проекту Odesa Decolonization на формування міської ідентичності й колективної пам'яті, але й виокремлює методологічні та концептуальні обмеження, з якими стикаються аналогічні ініціативи.

Аналіз нормативно-правової бази. Під час дослідження було встановлено, що проект «Одеський міський міф: наративи, структура, перспективи розвитку» опирається на нормативно-правові акти України, спрямовані на декомунізацію та деімперіалізацію, що підкреслює його національну важливість. Ці нормативні рамки забезпечують основу для дискурсивних практик, спрямованих на переосмислення культурної ідентичності, та визначають методологічну базу для місцевих ініціатив, таких як Odesa Decolonization. Це підкреслює роль проекту як регіональної

реалізації загальнонаціональних деколонізаційних процесів.

Використання постколоніальної теорії. З'ясовано, що постколоніальна теорія є релевантною для аналізу культурної політики України, зокрема у питанні деколонізації міського простору. Постколоніальна теорія підкреслює важливість деконструкції імперських наративів, що дозволяє досліджувати процеси домінування і підкорення через структури влади та їх вплив на формування колективних ідентичностей. У цьому контексті проект Odesa Decolonization спрямований на зміну дискурсу навколо міста як частини глобального процесу деколонізації, що відкриває нові перспективи для української культурної політики, її цілей та стратегій.

Дискурсивний підхід. Припущено, що проект спирається на дискурсивний підхід, де дискурс виконує функцію не лише засобу комунікації, але й структурування знань, що сприяє формуванню нових наративів. Аналіз продемонстрував, що міф про Одесу як «російське місто» поступово змінюється, що є ознакою деколонізаційних зрушень у суспільній свідомості. Дискурс у контексті проекту слугує важливим інструментом для підтримки національної ідентичності, що має значний вплив на колективну пам'ять та культурну політику.

Наратив та міф як культурні конструкти. Проект досліджує міфи та наративи як ключові елементи міської ідентичності, підкреслюючи їхню роль у формуванні суспільного уявлення про Одесу. Охарактеризовано, що «міф» Одеси є не лише історичним спадком, але й інструментом сучасної культурної політики. За методологією дослідження, наратив використовується як засіб переосмислення історичного досвіду міста через нові, національно орієнтовані інтерпретації, що підтримують процес деколонізації на рівні повсякденної свідомості.

Методологічні підходи та інструменти. Застосування соціологічних опитувань, аналізу історичних документів та проведення публічних дискусій в рамках проекту свідчить про комплексний підхід до дослідження. Оцінено, що такий підхід забезпечує достатньо широке розуміння культурної ідентичності Одеси, але водночас має низку обмежень, що може перешкоджати формуванню комплексного бачення проблематики.

Критичний аналіз недоліків. Виявлено, що проект має низку недоліків, зокрема, обмеження у використанні академічного стилю та наукової методології, що може вплинути на вірогідність та об'єктивність висновків. Формулювання тез у журналістсько-публіцистичному стилі, ризик спрощення складних соціокультурних явищ та брак деталізації в рекомендаціях становлять значну загрозу для ефективного впровадження довгострокових культурних трансформацій. Хоча проект Odesa

Decolonization є значущою ініціативою у напрямку деколонізації українського культурного простору, зокрема переосмислення міфів про Одесу, він має певні обмеження та ризики. Фокус на вузьких наративах, обмежене охоплення аудиторії, ризик дискримінації, небезпека спрощення процесу деколонізації та залежність від зовнішнього фінансування можуть обмежити його ефективність та довготривалий вплив на культурну політику.

Перспективи та майбутні виклики. Було встановлено, що досягнення цілей культурної політики, у контексті дискурсу деколонізації, потребує більш детальної розробки конкретних рекомендацій,

що сприятимуть усуненню виявлених недоліків як на методологічному, так і на практичному рівнях. Це може передбачати як уточнення методів дослідження для глибшого розуміння соціальних та культурних процесів, так і впровадження більш ефективних практик у сфері культурної політики. Важливо зазначити, що повноцінне обговорення таких рекомендацій потребує окремого аналізу і глибокого осмислення, що заслуговує на окрему публікацію. Це дозволить висвітлити потенціал проєкту не лише для переосмислення міського наративу, але й для трансформації підходів до культурної політики в Україні загалом.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Бистрицький, Є., & Ситніченко, Л. (2022). Філософія і дискурс війни: Конфлікт світів як межа комунікативної теорії Юргена Габермаса. *Філософська думка*, 3, 64–82. <https://doi.org/10.15407/fd2022.03.064>
- Бистрицький, Є., Пролєєв, С., & Зимовець, Р. (2020). *Комунікація і культура в глобальному світі*. Дух і Літера.
- Верховна Рада України. (2015a). Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки. *Відомості Верховної Ради України*, 31, ст. 292. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19>
- Верховна Рада України. (2015b). Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті. *Відомості Верховної Ради України*, 31, ст. 294. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19>
- Верховна Рада України. (2023). Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів. *Відомості Верховної Ради України*, 65, ст. 221.
- Міністерство культури та інформаційної політики України. (2022). *Національна стратегія з розвитку культури на 2022-2030 роки*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/248862610>
- Пролєєв, С. (2022). Соціокультурні підвалини дискурсу та трансформації сучасності. *Філософська думка*, 2, 67–82. <https://doi.org/10.15407/fd2022.02.067>
- Сайд, Е. (2001). *Орієнталізм* (В. Шовкун, Пер.). Видавництво Соломії Павличко «Основи». Retrieved from https://chtyvo.org.ua/authors/Said_Edward/Orientalizm/
- Anderson, B. (1983). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso. Retrieved from <https://books.google.com.ua/books?id=4mmoZFtCpuoC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice* (R. Nice, Trans.). Cambridge University Press. Retrieved from <https://www.perlego.com/book/3545427/outline-of-a-theory-of-practice-pdf>
- Foucault, M. (1972). *The archaeology of knowledge and the discourse on language*. Pantheon Books. Retrieved from https://monoskop.org/images/9/90/Foucault_Michel_Archaeology_of_Knowledge.pdf
- Habermas, J. (1984). *The theory of communicative action: Reason and the rationalization of society* (Vol. 1). Beacon Press. Retrieved from <https://teddykw2.wordpress.com/wp-content/uploads/2012/07/jurgen-habermas-theory-of-communicative-action-volume-1.pdf>
- Odesa Decolonization. (2024). *Одеський міський міф: наративи, структура, перспективи розвитку*. Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/1LHsvOwazhK0-LvQ2WyW7utL4r-1lcwuf/view>
- Ricoeur, P. (1984). *Time and narrative* (Vol. 1). University of Chicago Press. Retrieved from https://www.eleqta.org/documentation/en/Paul_Ricoeur_Time_and_Narrative.pdf
- Spivak, G. C. (1988). Can the subaltern speak? In C. Nelson & L. Grossberg (Eds.), *Marxism and the interpretation of culture* (pp. 271-313). University of Illinois Press. Retrieved from http://www.mcgill.ca/files/crclaw-discourse/Can_the_subaltern_speak.pdf
- White, H. (1973). *Metahistory: The historical imagination in nineteenth-century Europe*. Johns Hopkins University Press. Retrieved from <http://myweb.ttu.edu/jhowe/syllabi/White%20Metahistory.pdf>

REFERENCES

- Anderson, B. (1983). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso. Retrieved from <https://books.google.com.ua/books?id=4mmoZFtCpuoC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice* (R. Nice, Trans.). Cambridge University Press. Retrieved from <https://www.perlego.com/book/3545427/outline-of-a-theory-of-practice-pdf>
- Bystrytsky, Y., & Svitnych, L. (2022). Philosophy and discourse of war: Conflict of worlds as the limit of Jürgen Habermas's communicative theory. *Philosophical Thought*, 3, 64–82. <https://doi.org/10.15407/fd2022.03.064>
- Bystrytsky, Y., Proleyev, S., & Zymovets, R. (2020). *Communication and culture in the global world*. Dukh i Litera.

- Foucault, M. (1972). *The archaeology of knowledge and the discourse on language*. Pantheon Books. Retrieved from https://monoskop.org/images/9/90/Foucault_Michel_Archaeology_of_Knowledge.pdf
- Habermas, J. (1984). *The theory of communicative action: Reason and the rationalization of society* (Vol. 1). Beacon Press. Retrieved from <https://teddykw2.wordpress.com/wp-content/uploads/2012/07/jurgen-habermas-theory-of-communicative-action-volume-1.pdf>
- Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. (2022). *National strategy for the development of culture for 2022-2030*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/248862610>
- Odesa Decolonization. (2024). *Odesa City Myth: Narratives, Structure, Development Prospects*. Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/1LHsvOwazhK0-LvQ2WyW7utL4r-1lcwuf/view>
- Proleyev, S. (2022). Sociocultural foundations of discourse and transformations of modernity. *Philosophical Thought*, 2, 67–82. <https://doi.org/10.15407/fd2022.02.067>
- Ricoeur, P. (1984). *Time and Narrative* (Vol. 1). University of Chicago Press. Retrieved from https://www.eleqta.org/documentation/en/Paul_Ricoeur_Time_and_Narrative.pdf
- Said, E. W. (2001). *Orientalism* (V. Shovkun, Trans.). Osnovy Publishing. Retrieved from https://chtyvo.org.ua/authors/Said_Edward/Orientalizm/
- Spivak, G. C. (1988). Can the subaltern speak? In C. Nelson & L. Grossberg (Eds.), *Marxism and the interpretation of culture* (pp. 271–313). University of Illinois Press. Retrieved from http://www.mcgill.ca/files/crclaw-discourse/Can_the_subaltern_speak.pdf
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2015a). On the condemnation of the communist and national socialist (Nazi) totalitarian regimes in Ukraine and the prohibition of propaganda of their symbols. *Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 31, Art. 292. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19>
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2015b). On the legal status and honoring the memory of fighters for Ukraine's independence in the 20th century. *Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 31, Art. 294. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19>
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2023). On the condemnation and prohibition of propaganda of Russian imperial policy in Ukraine and decolonization of toponymy. *Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 65, Art. 221.
- White, H. (1973). *Metahistory: The historical imagination in nineteenth-century Europe*. Johns Hopkins University Press. Retrieved from <http://myweb.ttu.edu/jhowe/syllabi/White%20Metahistory.pdf>